

COGNITIVE INTERPRETATION OF THE ANIMALISTIC GENRE (On the example of Said Ahmad's stories)

Jasur Eshquvatov Buriboyevich

She is a teacher at the Samarkand Regional Center for Retraining and
Advanced Training of Public Educators

Annotation:

This article analyzes the relationship between man and animals through the image of animals in Said Ahmad's works, some of the negative vices of the human race, and the fact that animals can be superior to humans with certain characteristics.

Keywords: man, animals, story, "Karakoz Majnun", "Bahovuddin's dog", "Conversation with a horse", epic works, horse, dog.

Ma'lumki, badiiy tahlil uch asos: yozuvchi, o'quvchi, matnga tayanadi. Badiiy asar bilan o'quvchi o'rtasidagi to'siq bartaraf qilinganda, uning estetik jozibasi anglab yetilgandagina, u ma'naviy faktorga aylanadi, shaxsning mulki bo'lib, uning axloqiy qiyofasi shakllanishiga xizmat qiladi. Bu yo'lda o'quvchiga matnni to'liq anglamaslik holati jiddiy to'siq bo'lib turadi. Bu paytda tahlil qiluvchi odamning mahorati ahamiyatli bo'ladi.

Tasvirda hayotiy ko'lamning kengligi, murakkab insoniy taqdir, qahramonlar ruhiyatidagi sanoqsiz tovlanishlar voqealar asnosida idrok etilishi lozim bo'lgan epik asarlarda tahlil ham o'ziga xos tarzda amalga oshiriladi. Epik asarlarda kechinmalarining o'zini, kayfiyatlarning ifodasini berishdan ko'ra, tuyg'ularning paydo bo'lish jarayoni, ularning ildizlari ko'rsatilishiga e'tibor qaratiladi.

Epik asarlarda badiiy tahlil ham ko'lamdor, ko'p bosqichli bo'ladi. Epiklikning eng asosiy belgisi: voqeabandlik va tasvirda tafsilot mavjudligidir. Qaysi janrda bo'lishiga qaramay, epik turiga mansub asarlarda personajlar ozdir-ko'pdir voqealar qo'ynida tasvirlanadi va ularning tabiatlari hodisalar tasviri asnosida namoyon bo'la boradi.

"Ot bilan suhbat" hikoyasida otning ta'rifi keltirilgan quyidagi gapda sobiq jangchi, hozirda ayg'irni konchi ot deb atashardi degan tarifni ko'rishimiz mumkin. U bo'ychan, o'ychan, qora, qaddi tik, tanasi baquvvat, ko'zlarida tushunib bo'lmas ma'no bor, sobiq jangchi "ot" deya ta'riflanadi. Yuqoridagi gapda ot ta'rifini qora deya ta'riflanadi. Bu o'quvchiga erish tuyuladi. Hikoyada konchi otlarning ta'rifu-tavsifi keltiriladi. Bevosita bu tasvirlar o'quvchini o'sha olamiga olib kiradi. Qizig'i shundaki, hikoyada roviy ot ham yozuvchi ham hisoblanadi. Biz bu jarayonni ot bilan yaxlitlik hosil qilish, ot vositasida insoniyatga murojaat qilish desak xato bo'lasmikan. Bundan tashqari ot tilidan insonlarga ta'rif beriladi. Muallif hayvonlar tilidan insonlarga ta'rif beradi. Bu orqali hayvonlar insonlarni qanday ekanligini favqulotda bilish qobiliyatiga egaligiga belgi beradi. Muallif kondagi hayotni otlar tilida ta'riflaydi. Bundan ko'rinadiki, Said Ahmadning hayvonlarga o'zgacha mehri mavjud ekanligini otga bergan ta'rifidan ham bilib olishimiz mumkin. U hikoyada eng kichik detaldan tortib barchaning e'tibor markazidagi voqea-hodisalarga ham badiiylik ruhini bera olgan. Said Ahmadning ushbu hikoyasida harakatdan ko'ra tasvir yetakchilik qiladi, ya'ni muallif qahramonlarni harakatlantirish o'rniga tabiat tasviriga ko'proq urg'u berish, hayvonlar tilidan voqeani bayon etish orqali maqsadga yetishni ko'zlaydi. Asarni qaysidir ma'noda naturalizm an'analarini davom ettirgan holda yozilgan hikoya deb baholash mumkin. Chunki asarda faqat hayvonlar birinchi darajali obraz sifatida qatnashadi va ularning qiyofasi orqali insonlarga xos xususiyatlar beriladi.

Albatta, hayvonot olami tilsimotlari bilan bog'liq ramzlardan ko'ra insonga xos fazilat-u nuqsonlar tasvirlangan deb baholasak, asar mazmuniga ancha yaqinlashgan bo'lamiz. Said Ahmad hikoyalaridagi psixologik tasvirlar, nozik lirizm, ko'tarinki uslub va chuqur falsafiy muhokamalar har qanday kitobxonning go'zallikka tashna qalbini qondira oladi.

Asardagi ba'zi o'rinlar o'quvchiga g'aliz tuyulishi mumkin. Yuqorida sanagan taftologiyaga va shunga o'xshash misollarga yana bir-ikki joyda duch kelishimiz mumkin. Bu muallifdan ko'ra mutarjimning bo'yniga tushadigan xatolardan hisoblanadi. Lekin tarjima jarayoni biroz murakkab jarayon ekanligini inobatga olsak, tarjimonning bu tarjimasini oqlash mumkin. Badiiy asarni tushunish, uni butun vujud bilan his qilish nainki o'quvchidan, balki uning tahlil, talqinchisidan ham katta jur'at va mahorat talab etadi. Adabiyot va san'atning voqe bo'lish va yashash shakli, yaxlitlik kasb etgan obrazlar tizimi, badiiy muloqot vositasi hisoblanmish badiiy asar ijodiy-ruhiy faoliyat mahsuli sifatida yaralgan yangi mavjudlikni anglatadi.

Umuman, hikoyani insonning ko'rinishiga qarab xulosa chiqarmaslik, shoshma-shosharlik hech qanday masalaga yechim bo'lolmasligi, birinchi taassurotning aldanchiligi haqidagi asar, deb baholashimiz mumkin. Asarni qabul qiluvchi adresat yakunda ham kuladi, ham jangchi otga achinib yig'laydi. Bu esa Said Ahmad dahosining qanchalar yuqoridaligini ko'rsatib beradi.

Shuningdek, asarda tush tasviri ham bor. Inson ruhiyati juda keng olam bo'lib, undagi hissiyot va tuyg'ular ikki xil shaklda o'zini namoyon etadi: birinchisi, anglangan, ma'lum mantiqqa bo'ysungan, tashqi dunyoga nisbatan o'zining qat'iy xulosa va yo'nalishiga ega tuyg'ular. Bu tuyg'u insonning jamiyatga, odamlarga munosabati va bular haqidagi ma'lum tushunchaga ega bo'lgan qarashlarini ifodalaydi; bularning barchasini ong sintez qilib beradi, ya'ni ong bevosita ishtirok etadi. Ikkinchisi, ong osti hislari, onga qalqib chiqmagan, lekin inson ruhiyatida doimo mavjud, tashqi dunyo bilan tinimsiz aloqa qilib turuvchi hislar. Bu hislar inson harakati, ruhiyatining asosini tashkiletadi. Bu jumladan anglashiladiki, tush mana shu ikkinchi toifadagi tuyg'ularning ongdagi aksi hisoblanadi.

Inson shunday jonzotki, ba'zan nimadir qilmoqchi bo'lsa ham, unga jur'at topa olmaydi. Shu jur'atsizlikning ketidan ba'zan butun umr qiynalib yashaydi. Qahramonimiz roviy ham ba'zi o'rinlarda ilojisizlikdan qiynaladi. Aslida, dunyoda hammamiz shaklan ayri-ayri tuzilgan bo'lsak ham, mohiyatan bir ekanligimiz-inson ekanligimiz hikoyani o'qish jarayonida chuqur anglashiladi. Biroq bu juda murakkab vazifa, inson ichidagi inson bilan kurashish hamisha Odam Ato avlodlarini muammolar bilan yuzlashtirib kelgan.

M.Epshteyn badiiy obrazlarni predmetlilik darajasi, umumlashtirish darajasi, tasvir va ifoda qatlamlari munosabatiga ko'ra tasniflaydi. Umumlashtirish darajasi doirasida obrazlar individual, xarakter va tip kabi turlarga bo'linadi. Asarda qatnashgan otni biz bevosita xarakter va tip orasidagi ahramon deb ta'rif berish mumkin. «Qorako'z Majnun» Said Ahmadning mustaqillik yillarida yozgan eng yaxshi hikoyalari sirasiga kiradi. Hikoya voqeasi juda murakkab emas. Keksayib qolgan Saodat aya bir necha o'n yillardan beri harbiyga ketib, o'sha tomonalarda uylanib, bola-chaqali bo'lgan o'g'li Bo'rixonni kutadi. Xudoning bergan kuni sahar namozida uni eslaydi. Saodat aya tabiatida o'zbekning chin musulima buvilariga xos bu dunyosini ham, u dunyosini ham o'ylashdek mulohazakorlik mujassam. O'g'lining xabarini nevarasi Anvardan eshitgan kampir mulzam bo'ladi. Adib kampirdagi bu o'zgarishni: «Birovga so'zini bermaydigan errayim kampirning shoxi sindi, ostona hatlamay uyda muqim o'tirib qoldi», degan tarzda bayon qiladi. Kunlarning birida Saodat aya iti Qorako'z bilan qizining uyiga qarab yo'lga chiqadi. Ularning borish va kelish jarayoniga diqqat qarating. Yo'l bo'yi adib itning har bir harakati, qiliqlari, sakrashi, shamoldek yelishi, xursandlig-u xafagarchiligi, deylik, «bir qulog'ini dikkaytirib, bittasini shalpaytirib erkalik» qilishlarini, yo'lda uchragan mushuklarni «tiraqaylatib quvishi», «daraxtlardagi musichalarga

irg'ishlab» akillashi kabi holatlarni - barcha-barchasini mahorat bilan tasvirlaydi. Kampir itini o'z uyining bir a'zosi deb e'zozlaydi.

Asarda tasvirlanishicha, yo'l bo'yi Saodat kampir iti bilan shu zaylda suhbatlashib boradi va suhbatlashib iziga qaytadi. Qaytsa, uyida uni g'aroyib bir yangilik kutib turadi. Bo'rixon kelibdi, ya'ni kampirning «g'oyiblari hozir» bo'libdi. Bu yangilik «Saodat ayaning yillab qalbida qalashib yotgan g'uborlarini» tarqatishi, «ko'ksidan tog'dek bosib yotgan armonlarni» ushatishi lozim edi. Biroq voqelik o'zgacha tus oladi. Ona va bola uchrashuvi... Qiziq, bu jarayonda it negadir bezovta, u nimanidir sezadi; shu bois «notanish odamga g'ashlik qilib tinmay irillaydi». Ona bag'rida Bo'rixon begonaga o'xshaydi. Chunki «undan aroq va sham yoqilgan uyning hidi kelardi». Xursandchilikdagi ona avval bunga e'tibor bermaydi. Sekin- asta o'g'li Bo'rixonning ota-bobolari e'tiqod qilgan islom dinidan qaytib, boshqa dinni qabul qilgani ma'lum bo'ladi. Ona uchun din-diyonat, milliy- diniy qadriyatlar, el-yurtchilik har narsadan ustun turadi. Shuning uchun Bo'rixonda ko'ngli soviydi, uni yo'qlikka topshiradi; ketar mahali un-dan yuz o'giradi. Endi ona sahar namozida o'g'lini eslamay qo'yadi. Hikoyada Saodat ayaning go'zal yoshlik pallalari, Bo'rixonning tug'ilishi va uning boshqa yurtlarda yurib onasi ko'nglini o'ksitgan noxush qilmishlarining mo'jaz tarixi bayon qilinadi. Vafot etar mahalida ham Saodat ayaning hayot mazmunini, bu dunyoga kelish va ketish hodisasini juda tabiiy - muslimona anglagani farzandlari hamda nevaralarini chaqirib, ularga qilgan vasiyatida yaqqol ko'zga tashlanadi. Albatta, hikoyani o'qish mobaynida sarlavhadagi Qorako'z majnun nima ekanini bilib oldingiz. Ha, bu o'sha, yozuvchi mehr bilan ta'riflagan "kichkinagina, belida belbog'dek ikkita biri qora, biri jigarrang chizig'i bor", "tumshug'i bilan ikki ko'zi qop-qora, bir ko'zining tepasida to'mtoq qoshi bor" it. Agar e'tibor bergan bo'lsangiz, hikoyaning boshidan oxirigacha yozuvchi Qorako'zni Saodat kampirga doimiy hamrohlikda tasvirlaydi. Vafodor it Saodat kampir bilan deyarli bir xil kayfiyatda: xafa bo'lsa xafa, xursand bo'lsa xursand, kampir o'ygacho'msa, u ham o'y surgandek bir nafas tinchiydi. Garchand kampirni sog'intirgan bo'lsa ham, Bo'rixon itdan ko'ra Saodat ayaga begonaroqdir. Hikoyada Saodat kampir vafotidan so'ng yozuvchi ham Qorako'zning ruhiyatini siz o'quvchilarga anglatish maqsadida o'tkir qalami bilan uning qora ko'zlariga ikki tomchi yoshni chizib qo'yadi. Hikoya oxiridagi Qorako'z majnun o'limi o'quvchini mahzun qiladi. Hikoya boshida Qur'oni Karimning «Baqara» surasidan oyat epigraf sifatida keltiriladi. Bu ko'chirmalar aynan hikoyadagi Bo'rixon obraziga taalluqli ekanini hech qiynalmasdan ilg'ab olish mumkin. As'hobi kahf to'g'risidagi hadisi sharif esa hikoyada xuddi ongli va oqil insondek tasvirlangan Qorako'z majnunga taalluqli, albatta.

Hikoyada juda katta ma'no-mazmun jamlangan. O'zbekona urf-odatlar qadri noloyiq bir farzandning qilmishlarini ko'rsatish orqali ta'kidlanadi. To'g'risi, itning vafosi bir o'g'ilning ona ko'nglini vayron qilishiga nisbatan yuksak ma'naviy martabalarda turishi hamma vaqt ulug'vorlik kasb etadi.

Said Ahmad kabi it obrazini birinchi planda tasvirlagan yana bir yozuvchi borki, u butunlay boshqa yo'ldan brogan. Bu adib Nazar Eshonqul bo'lib u o'z asariga falsafiylikni singdirgan. Hazrat Alisher Navoiy aytganidek,

Bo'lmag'ay olamda mundin turfa so'z,
Kim saodat ahli itga solsa ko'z.
Yetkurur itga natija ul nazar,
Zotig'a solur kishilikdin asar.

"Odatda, ramziy-majoziy ifodalarda sehrli bir xususiyat bo'ladi. Shuning uchun ular xayol va vijdonni harakatga keltirib, yuksak ruh bilan aloqaga chorlaydi. Bu xususiyat "Bahovuddin it" uchun ham xosdurki, buni yozuvchining asosiy bir muvaffaqiyati o'laroq baholash lozimdir. Men bu o'rinda hikoyaning ma'no-mazmunini gapirib o'tirmayman. Chunki uni ko'pchilik bir xilda

tushunib, bir yo'sinda qabul qilolmasligiga ishonaman. Ayni paytda, o'zlikni anglash layoqati butunlay so'nmagan, jamiyat va inson munosabatlariga mustaqil nigoh tashlay oladigan har bir kishi unga befarq qololmasligiga ham shubham yo'q", -deydi Ibrohim Haqqul o'zining ushbu asarga bergan ta'rifida. Ma'lumki, ayni bir davr va zamonda, ayni bir jamiyat va ijtimoiy muhitda yashagan, bir turli voqea-hodisalarni boshdan o'tkazib, turdosh savollarga javob axtargan yoki javobdan chekingan odamlar ahvol-ruhiyati o'xshash bo'ladi. Ulardagi axloqiy-ma'naviy fazilatlar ham, nuqson, ayb va gunohlar ham mushtarakdir. Mana shu sababdan ham yozuvchi ko'p narsa yozishi, o'quvchining o'zi ko'rgan, bilgan voqea-hodisalarini qaytadan unga ifodalab berishi shartmas. Kitobxonning aql-farosati, fikrlash layoqatiga ishonish kerak. Nimani yoqlab, nimani inkor aylash, nimadan zavqlanib, nimalarga befarq qolishi - bu, o'quvchining shaxsiy, demakki, daxlsiz huquqi. So'z va tasvirning kuch, ruhga ta'siri, ruhoniy ehtiyojga nechog'lik muvofiqligi bilan belgilanadi. Inson o'zining Xoliqi, ya'ni yaratuvchisi emas. Shuning uchun o'zi haqida u ko'p narsa bilmaydi. Bilganlari esa uni hamma payt ham xato va adashishlardan qutqazolmaydi... Ammo istak, intilish va qo'rsash ma'nosida inson ruhi chegarasiz. U yashayotgan olam chegaralangan. So'ngsizlik ehtirosiga to'lg'in ruh, voqyelikning qat'iy va qattiq to'siqlaridan iztirob chekadi. Va hamisha so'ngsizlik sog'inchi bilan yashaydi. Buni teran tushungan ijodkor moddiyot va ilohiyot sirlarini yoritishda ham, inson tabiati va xarakteri tasvirida ham deyarli adashmaydi.

Manbalarda ta'kidlangaidek, har qanday odamda ikki reallik mavjud. Biri - tashqi, ikkinchisi, ichki, ya'ni zohir va botin. Asosiy murakkablik va ziddiyat botindadir. Aks holda aql, nafs, ruh, ko'ngil xususida bunchalik keng, bu qadar ko'p bahs yuritilmasdi. Chunki botiniy hayot vujudning "qalin parda"si bilan to'silgan. Nafsning ahvoli qanday? Ruhning holi qanaqa, qalb nimaga ilhaq - aksariyat kishi ana shuni bilmaydi. Chunki bularni bilish juda qiyin. Ayniqsa, nafsni tanish va tizginlash muammolarning muammosi erur. Nafsni qoralab, nafs izmidan chetlashmaslikning bir sababi ham shu. Vaholanki, qaysi bir ishga nafsoniy maqsad va shahvoniy orzu aralashsa, o'sha ishning xayr-xosiyati barham topadi. Shuningdek, qalb to'g'ri yo'ldan adashib, tubanlikka yo'naladi, ruhni riyo va xudparastlik domiga tortadi. Alisher Navoiy g'azallaridan birida nafs ila ruhni zinhor-bazinhor qo'shib-qorishtirmaslik shartligini ta'kidlab:

Ruh rahmoni erur, nafs esa shaytoni,
Ikkisin bir-biriga qo'shmoq emastur mashrut, -
deganida shularni nazarda tutgan.

XX asr o'zbek adabiyotida bu haqiqatni mukammal anglagan va to'la-to'kis unga amal qilgan qalam sohiblari bo'lganmi? Bo'lgan taqdirda ham soni ularning juda kamchildir. Adabiyotimizda ruh va ruhoniy hayot ifodasi keskin kamayib ketishi shundan. Agar chini bilan ruh uchun qayg'urib, ruhning tozaligi, erkinligi ta'minlanganda, adabiyotda nafs va tama', yolg'on va ikkiyuzlamachilik, xushomad va maddohlik avj olmasdi. Hayotga nafs nigohi ila qarash, ixtiyoriy ravishda qo'rquv va uyatsizlikka ko'nishdir. Nafsoniy istaklar qancha kuchaysa, shijoat va mardlik tuyg'usi o'shancha pasayadi. Niyat nechog'lik yuksak va oliyjanob bo'lmasin, so'z, ma'no, tuyg'u nafsga bog'landimi - uning ta'siri ham, umri ham uzoqqa cho'zilmaydi. Biroq bunda boshqa bir narsa muhim. Hech qaysi banda nafsini tanishga urinmasdan, botiniy imkoni va kuch-quvvati yetguni qadar nafs "sayr"ini amalga oshirmasdan qalb va ruh sayohatiga erisholmaydi. Inson nafsga diqqatini qarata oldimi - u azoblanish va iztirob chekishga mahkum. Yolg'iz o'zining emas, dunyo va ahli dunyo qalbining nimaga, asosan nima boisdan buzilishi yo kirlanishini u nisbatan yaxshi mushohada etadi. Hammaga o'xshab qolmaslik, hamma aytadigan fikr-mulohazalarni to'tiday takrorlamaslik, yakkalanib qolishdan cho'chimaslikning ilk chorasi xuddi shudir. Qaysi ijodkor buni anglasa, nafsiga bir badiiy asar yanglig' sayqal berib, uni shaxsiyat hukmiga tobe aylashga bel

bog'laydi. Shundan e'tiboran nainki nafsu havo, balki mahdud aqlning istak va talablaridan ham uzoqlasha boshlaydi. Bu yiroqlashuvda sir ko'p, hikmat ko'p.

Hujviriyning "Kashfu'l mahjub" kitobida yozilishicha, nafs so'zi lug'aviy ma'noda biror narsaning borlig'i, haqiqati, zoti va o'zligi demak. Xalqning tilida ushbu kalima bir-biriga zid bir qancha mazmunlarda ishlatilgan. Bir jamoatga ko'ra, ruh, bir guruh tushunchasida muruvvat va odamiylik, bir toifa nuqtai nazarida jasad va vujud, boshqa bir firqaga ko'ra, u qon ma'nosini ifodalagan. So'fiy va mutasavviflar esa hamjihatlik ila nafsni gunohning sarchashmasi, yomonlik, razillik va yovuzlikning asosi, deb hisoblashgan. "Ahli tasavvuf eng yaxshi nafsshunos bo'lgani kabi, — deydi Shahobiddin Umar Suxravardiy, - dunyoning turli hollarini, havo va havas nayranglarini, nafsning yashirin orzularidagi tubanlik, yomonlik va o'tkinchi lazzatlarini bag'oyat chuqur bilguvchilardir". Shayxu mashoyixlarning nazarida nafs tulki, ilon, sichqon suvratida ko'ringan. Tasavvuf adabiyotida buni tasdiqlovchi juda ko'p qiziqarli rivoyat, hikoyat, naqllar to'qilgan. Itga bag'ishlangani ular orasida ko'pchilikni tashkil etadi. Shuni ham ta'kidlash joizki, o'sha hikoyat, rivoyatlarda it timsoli asosan ijobiy va ibratli ma'nolarda talqin etiladi. Mana, bir misol.

Naql qilinishicha, mashhur shayx Abu Bakr Shibliy (vafoti 946)dan "Tariqatdagi ilk yo'l boshchingiz kim?" deb so'ralganda, u "Bir itdir" deb so'zini shunday davom ettirgan ekan: "Bu it suvsizlikdan o'lim yoqasida tik turardi. U suv ichish uchun ne zamon ariqqa yaqinlashsa, suvda o'z aksini ko'rar va undan qo'rqardi. Chunki o'zining suratini u boshqa bir itniki deb o'ylardi. Ammo tashnalik oxiri zo'r kelib, it o'zini suvning ichiga otdi... Ana shundan so'ng "boshqa kuchuk" yo'qligiga inondi. It bilan o'rtadagi borliq orasiga kirgan itning "o'zga manligi" uning yo'lga to'siq paydo etgan edi. Men ahvolimning aynan shu itga o'xshashini, ya'ni yo'limdagi eng katta to'siq nafsimga ekanini angladim... Xullas, mening birinchi yo'l boshchim shu it bo'ldi. Asosiy yo'lga qanday qadam tashlash lozimligini menga bir kuchuk ko'rsatdi".

Nafsni tasavvuf adabiyotida it qiyofasida tasavvur qilinishida shu singari fikr va e'tiroflar ta'sir o'tkazganligi ehtimoldan yiroqmas. Biroq asosiysi it ham, tulki yo sher ham emas, baribir nafsdur. Ko'zga ko'rinmay dunyoni tub-tubidan g'orat qiladigan mavjudlik, bu -nafs. U qancha ko'p hukmronlikka erishsa, dunyoning axloqiy-ma'naviy holati o'shancha buziladi; haqiqat va vijdon, diyonat va rostlik boshidagi qaro bulutlar shu qadar quyuqlashadi. Shuningdek, zohiriy chora-tadbirlar, bahsu munozaralar nafsdan tug'ilajak kulfat, musibat va halokatlarning yo'lga to'siq qo'yolmaydi. Nafs erkin va erkli ekan, yolg'on, riyo, zulm, zo'ravonlik, munofiqlik, xullas, hamma yomon va tuban sifatlar gullab yashnayveradi. Bular esa inson botinidagi "it" - nafsning o'yinlari. Xohlasa, odamni u parchalab, sochib yuboradi, istasa, o'zni yig'ishtirib olishga imkon beradi. Lekin har qancha urinib-surinmang, undan ajralolmaysiz. Siz - unda, u - sizda yashaydi. U - sizga, siz - unga bog'liqsiz. Kimki uni qancha xoru zalil eta olsa, o'zini ham, o'zgalarni ham o'shancha yaxshi anglashi muqarrardir. Talantli adib Nazar Eshonqulning "Bahovuddinning iti" nomli hikoyasi aynan ana shu mohiyat tasviriga bag'ishlangan. Shu ma'noda bejizga biz Said Ahmad va Nazar Eshonqulning asarlarini birgalikda tahlilga tortmadik. Sabab, har ikkala asarda ham it obrazi, yirik planda namoyon bo'ladi. Asar qahramonlariga it obrazining ta'siri katta bo'lib bu o'z navbatida lokomativ vazifasini bajaradi desak xato bo'lmaydi.

Badiiy adabiyotda hayvonlar obrazi keng miqyosda uchrashi hech birimizga sir emas. Hayvonot dunyosi ba'zan odamlarga do'st qilib tasvirlansa, ba'zida aksi. Yuqorida berilgan har ikkala hikoyada ham inson va hayvon o'rtasidagi do'stlik aks etgan. Shu bilan bir qatorda odamlarning o'sha birgina hayvonchalik bir-biriga mehr ko'rsatmasligi yozuvchi tomonidan tasvirlangan. Hikoyada hayvonlar qatnashadi va ularning qiyofasi orqali insonlarga xos xususiyatlar beriladi. Yozuvchi el orasidan ko'tarilib borayotgan odamiylikning asl egalari hatto hayvoncha oqibat qila olmay qolayotganini asarda chuqur mulohazakorlik va achinish bilan ta'kidlaydi. Hikoyada

ayrim kimsalarning qalb illati va hayvonlarning insoniy tuygʻulari toʻgʻrisida fikr yuritiladi. Biz yuqorida Said Ahmadning "Ot bilan suhbat" va "Qorakoʻz Majnun" asarlarini koʻrib chiqdik. Bu jarayonda eʼtiborimizni tortgan narsa bu uy hayvonlarining asarga olinib kirilgani boʻldi. Adib hikoyalaridan "Qorakoʻz Majnun"ni Nazar Eshonqulning "Bahovuddinining iti" asari bilan qiyoslab tahlilga tordik. Bu jarayonda eʼtiborimizni tortgan narsa ikki asarda bir turga kiruvchi hayvon tasvirlanishi va bu hayvonlar har ikkala asarda yuki bor obraz sifatida namoyon boʻlishi bilan ahamiyatli hisoblanadi.

Xulosa qilib aytadigan boʻlsak, hikoyalarni tahlil qilishda tadrijiylikka alohida eʼtibor qaratdik. Dastavval hikoyanavislikda oʻz yoʻli va uslubiga ega boʻlgan ijodkorlarning hikoyalarini tavsifladik va tahlilga tortdik. Hikoyalarni barchaga maʼlum metodlar, hikoyaning til xususiyatlari nuqtai nazardan saralab oldik. Said Ahmad ijodiga mansub hikoyalarning didaktik ahamiyati, bugungi kun uchun dolzarbligi, uning tag zamirida qanday maʼno mujassam ekanligi yuzasidan alohida tadqiqotlar olib borilishi lozim.